



Bokredaktör: Gun Berfelt Tel: 08-790 34 80

## Gediget psykiatriverk i ny upplaga

Jan-Otto Ottosson. **Psykiatri**. 640 sidor. Stockholm: Liber AB, 2000. ISBN 91-47-04944-8.

*Recensent: Conny Nordin, professor avdelningen för psykiatri, Hälsouniversitetet, Linköping.*

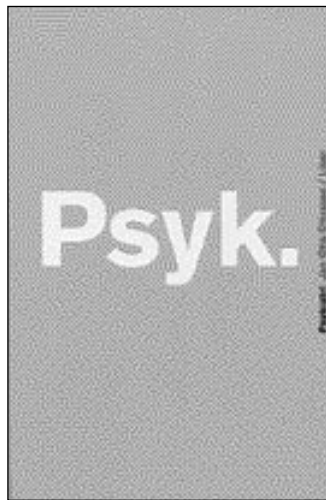
Femte upplagan av Jan-Otto Ottossons numera klassiska lärobok är ca 4 cm mindre än den föregående. Detta har åstadkommit genom att källreferenserna lagts på Internet. Ett antal uppgraderingar har ökat sidantalet med 40, vilket kompenseras med mer finstilt text. Föredömligt är att två nya kapitel sett dagens ljus. Ett berör psykiska störningar i puerperiet medan det andra avhandlar störningar med debut i barndomen. I det senare återfinns Aspbergers och Tourettes syndrom, vilka tidigare sorterades under andra rubriker. På ett varsamt sätt har kapitelordningen ändrats något.

Ytterligare förbättringar är att fördjupningsavsnitt markerats samt att ett antal kliniska exempel interfolierats i särskilda rutor. Bildmaterialet är i stort detsamma som tidigare men nu i tilltalande nyanser av blått. En god detalj är att den huvudsakliga placeringen av ett ämne nu återges med fetstil i registret.

Denna gång utgår Ottosson från kriterierna i ICD-10 och berör endast DSM-IV i den mån kriterierna avviker. Naturligtvis hade det varit fullt möjligt att göra tvärtom. Inspirationen från ICD-10 har gjort att termen »somatogenes» ersatts med »organisk genes». Även om skillnaden för den initierade är subtil eller obefintlig torde nog dikotomin somatogenes – psykogenes vara mer pedagogisk.

### Utökad avsnitt om psykodynamik

Välkommet är att avsnittet om psykodynamik har utökats. Sak samma gäller för avsnittet om alkoholism som kompletterats vad gäller genetik. Genetiken får sitt även när det gäller läkemedelsmetabolism. Cytokromsystemets roll lyfts fram, vilket är mycket lovligt med tanke på den växande kunskapen om variabilitet. Mot den bakgrunden är det dock något egendomligt att Ottosson



fortfarande presenterar tabeller som påstås beskriva olika läkemedelseffekter. Exempelvis rankas antidepressiva farmaka från 1 till 3 med avseende på antidepressiva och anxiolytiska effekter och biverkningar. Ottosson betonar förtjänstfullt att samtliga antidepressiva medel har aktiva metaboliter, vilket kontrasterar mot tabellens ambition att relatera effekterna enbart till en modersubstans. Tyvärr skymmer tabeller av den typen värdet av koncentrationsanalyser (av modersubstans och metaboliter), vilket gott kunde ha utvecklats något mer.

### Några smärre invändningar

I avsnittet om farmakokinetik vid behandling av depression har en diskutabel komponent insmugit sig. Ottosson har rätt i att dosering en gång per dygn kan vara tillräcklig. Men att exemplifiera med amitriptylin är väl mindre välbetänkt då detta medel bör undvikas med hänsyn till sitt biverkningspektrum.

Naturligtvis finns det alltid smärre detaljer som kan kommenteras. Avsnittet om spelmani är väl serotonergt färgat, och dopaminets roll i sammanhanget berörs inte alls. Kortisolets roll vid affektiv sjukdom är välkänd men borde ha balanserats av en mindre redovisning av dess samspel med dihydro-epiandrosteron som numera kan kopplas till benägenhet för besvikelsereaktioner.

### Fortfarande den stora läroboken i svensk psykiatri

Smärre detaljer kan inte skymma det faktum att Ottossons »Psykiatri» är ett gediget verk, som väl försvarar sin plats inom svensk psykiatriundervisning. Det är svårt att tänka sig att boken kan bli så mycket bättre. •

## Psykodynamik i biologisk dräkt

Johan Cullberg. **Psykos. Ett humanistiskt och biologiskt perspektiv**. 312 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 2000. ISBN 91-27-07972-4.

*Recensent: Conny Nordin, professor i psykiatri, Universitetssjukhuset, Linköping.*

Tanken att förena ett humanistiskt och ett biologiskt perspektiv är lovvärd, och Johan Cullbergs ambition bör tillräknas honom som fullbordad gärning. I vissa delar finns dock grundad anledning till reservation.

I Cullbergs modell är vanföreställningar det konstitutiva elementet i en psykos. Till skillnad mot framställningen i många lärobok i psykiatri uppfattas hallucinationer och konfusion inte a priori som psykosindikatorer. Varför fråga den traditionella definitionen att upphävd realitetsprövning är ett såväl nödvändigt som tillräckligt psykoskriterium? Cullberg »löser» dilemmat genom att låta gränsen mellan vanföreställning och hallucination hållas flytande, vilket är att invitera till begreppsdlution. Ett närbesläktat bekymmer är att Cullberg inte skiljer mellan primära och sekundära vanföreställningar, vilket bidrar till att framställningen bitvis blir osträngent. Ett annat exempel på begreppsglidning är att en vanföreställning om det egna utseendet (vilken rimligen bör indikera närvaron av en psykos) kallas dysmorfofobi i stället för det korrekta dysmorfofoparanoia. Frågan om sjukdomsinsiktens roll är styvmoderligt behandlad.

### Breddat psykosbegrepp

Genom att reducera villkoret för en psykos till närvaron av vanföreställningar bidrar Cullberg till psykosbegreppets tekniska breddande. Man får ibland intrycket av att han återuppväckt den gamla hederliga enhetspsykosen; utrymmet för diagnostiskt finlir är begränsat. För att inte termen psykos skall centrifugera iväg okontrollerat närmar han sig schizofrenin för att finna en nödvändig stabilitet i sitt resonemang. Schizofrenin blir så pass modellbärande att termen »Psykos» i bokens titel stundtals ter sig mindre relevant. Det

**ANNONS**

mesta tycks i slutändan vara schizofreni – även om det kallas för psykos – och vanföreställningen är dess profet!

### Psykofysisk parallellism

Med en psykodynamisk majeutik för Cullberg läser in i ett förståelsens sammanhang. Han klär psykodynamiken i en biologisk dräkt samtidigt som han ger biologin en psykologisk kontur. Spinozas psykofysiska parallellism materialiseras på ett pedagogiskt fulländat och läsvärt sätt. Vedertagna psykologiska teorier förklaras överskådligt, och receptorfysiologin får sitt. Detta ovanliga men intressanta grepp är förtjänstfullt och stilbildande.

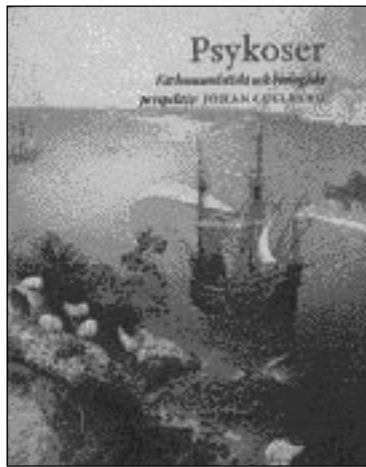
I Cullbergs kombinatoriska modell är patienten och hans/hennes anhöriga aktörer (vilket inte är unikt i dagens psykiatri). En ökad förståelse för varje enskild patient är inte endast att vidga de psykodynamiska ramarna. Här finns även en öppning till att bättre kunna avläsa farmakologiska effekter. Inte minst får frågan om compliance (eller samarbete som Cullberg föredrar att kalla det) en ny dimension. Något oväntat för en och annan är boken i den delen väl dimensionerad för att försvara sin plats vid kurser i psykofarmakaterapi.

### Tendentios granskning av traditionell psykiatri

Den helt rättmätiga fokuseringen på patientens egen tolkning av sin psykos leder Cullberg fram till en kritisk granskning av den traditionella psykiatrin. Översikten är tankeväckande men ibland väl tendentiös. En och annan rundpall har ett omisskännligt 70-talsstuk. Att vårdmiljön på en intagningsavdelning skulle vara så kontraproduktiv som att penicillinbehandla ett barn som bor på en sophög utan att ändra på de hygieniska förhållandena är en förolämpande retorik som möjligen passar i andra sammanhang. Hunnen så långt är det svårt att rekommendera boken för blivande läkare (och annan vårdpersonal) om man har åtminstone någon ambition att beständigt attrahera dem för psykiatrin. Pikant nog är Cullberg såvitt jag förstår numera kritisk mot att personalen bär civila kläder utan namnskyltar.

### En guldgruva trots överdriven polemik

För den som kan läsa en bok med filter för överdriven polemik är Cullbergs senaste en guldgruva. Har man inte dessa filter kan det bli svårt att skilja kritisk självprövning från överlägsenhet, i syn-



nerhet om man betraktar äldre kollegers verk. Att respektera dem som en gång gjorde så gott de kunde innebär inte att man idag hyllar vare sig lobotomi eller överdriven farmakologi. Men ett alltför stort anatema mot det som tillhörde psykiatrins vardag för ett par decennier sedan riskerar att underminera den egna ödmjukheten inför de komplexa sammanhangen. Cullbergs arbete är på väg åt rätt håll. Läs boken men i lagom tempo så att hastigheten inte skymmer andra blommor vid väggkanten. •

## Psykiatrin – en specialitet på reträtt?

Tanya M Luhrmann. *Of two minds. The growing disorder in American psychiatry*. 328 sidor. New York: Alfred A Knopf, 2000. ISBN 0-679-42191-2. Pris cirka 250 kronor.

*Recensent: Roland Berg, docent i psykiatri, privatpraktiserande, Stockholm.*

Det finns så många böcker. Det finns så lite tid. Ändå måste jag reservationslöst rekommendera denna bok till läsning. Den borde bli obligatorisk för alla blivande psykiatrer men kan rekommenderas till alla som intresserar sig för psykiatri och medicinsk psykologi liksom för samhällsmedicin och medicinshistoria.

För mig som är inne på mitt fjärde decennium som psykiater har det varit svårt att sätta fingret exakt på varför psykiatrin känts allt mer tunn och torftig för varje år. Jag minns med saknad det som en gång lockade mig in på banan. Ingen annan specialitet tyckte jag ställde så höga krav på nyfikenhet och beredskap att byta perspektiv, inte bara i mötet med varje ny patient utan faktiskt också i varje nytt möte med de redan kända patienterna. Människan framstod som outtömligt spännande. En psykiater måste kunna integrera psykologi och biokemi, liksom kunna medvetet och professionellt växla mellan paternalism i vissa situationer och i andra arbeta för att stärka patientens autonomi. Behandlingsarbetet var tröttnande men mest av allt stimulerande. Psykiatri var det svåraste man kunde ge sig i kast med och därför också mest engagerande, åtminstone var det min bild. Nu sitter vi och räknar till fem symtom och låtsas att vi då ställt diagnos, varpå vi slår upp någon kokbokslista som talar om vilka psykofarmaka patienten skall ha i vilken ordning och dos. Jag känner av och till tvivel på att detta längre kan anses vara ett akademiskt yrke, men var gick det snett? Man blir ju hemmablind.

### Har studerat amerikansk psykiatri inifrån

Tanya Luhrmann är professor i antropologi i San Diego och har ägnat fyra år åt att med sina vetenskapliga metoder studera amerikansk psykiatri inifrån. Hon ville förstå hur yrkesidentiteten formas, hur psykiatern klarar att integrera synsätt som delvis är konträra. Hur kan man anse att vi styrs av felaktiga kemikalier i hjärnan och samtidigt hävda att människan har en vilja och ett ansvar för sitt liv och sina gärningar? Författaren har levt med underläkarna, tidvis dygnet runt. Hon har varit deltagande observatör i utbildningsprogram, intervjuat vanliga kliniskt arbetande psykiatrer och administratörer liksom några av de mest uppburna inom neurovetenskap och psykoterapi. Hon har deltagit i vardagsarbetet på statliga mentalsjukhus, privata högstatuskliniker och forskningsenheter. Hon har deltagit i en rad psykiatriska kongresser.

### Profitintressen styr

Vad hon finner är en specialitet på reträtt, bort från ideal, bort från pluralism, ödmjukhet och inkännande och i stället präglad av industrins och försäkrings-